

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบและประเด็นในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน
2. แนวคิดปฏิสัมพันธ์
3. แนวคิดเครือข่าย หรือเครือข่ายชุมชน
4. เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวความคิดการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

ชุมชน (community) ตามความหมายที่รวบรวมโดย กองวิจัยและวางแผนกรมตำรวจ (2536) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน คือ กลุ่มชนซึ่งรวมตัวโดยมีความรู้สึกผูกพันเป็นอันเดียวกัน จะอาศัยผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนาเดียวกันตามจริงทำให้แต่ละบุคคลมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นๆ นอกจากนี้ยังให้ความหมายของชุมชนอีกว่าเป็นกลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มที่รวมกันอยู่ในอาณาเขตเดียวกัน และผู้คนเหล่านั้นมีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการติดต่อสังสรรค์กัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน มีวัฒนธรรมเดียวกัน รวมถึงมีความสามารถรวมกำลังในการดำเนินการงาน กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกัน มีความคิดไปในทางเดียวกัน และสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนของตนเองได้

ดังนั้น จึงสามารถสรุปความหมายของคำว่า “ชุมชน” (community) ได้ว่าจะต้องมี ส่วนประกอบ ดังนี้

1. ประชาชนหรือคน (people)
2. ความสนใจของคนร่วมกัน (common interest)
3. อาณาบริเวณและพื้นที่ (area)
4. การปฏิบัติต่อกัน (interaction)
5. ความสัมพันธ์ของสมาชิก (relation) ที่ผูกพันให้อยู่ร่วมกันในสังคม

2.2 แนวคิดปฏิสัมพันธ์

ในสังคมมนุษย์นั้นย่อมมีการติดต่อสัมพันธ์กันในลักษณะต่าง ๆ ที่หลากหลายรูปแบบไม่ว่าจะในลักษณะบุคคลต่อบุคคลหรือระหว่างกลุ่มต่อกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ในทางสังคม ซึ่งในแง่ของสังคมวิทยาเรียกว่าเป็นกระบวนการของการปะทะ สังสรรค์หรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่ง ยูทซ์ คักเค์เดซนัต (2517) ได้ให้ความหมายของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมว่าเป็นการกระทำที่กระทำโต้ตอบกัน โดยคู่กรณีคำนึงถึงความคาดหวังของอีกฝ่ายหนึ่งเป็นหลักปฏิบัติ ซึ่งความคาดหวังต่าง ๆ อาจเกิดจากการเอาบรรทัดฐานไปใช้ในการปรับสถานการณ์ต่าง ๆ วางกำหนดแบบแผนและพฤติกรรมต่าง ๆ ย่อมเริ่มต้นด้วยสถานการณ์ที่กำหนดโดยสังคม สังคมกำหนดสถานการณ์ไว้สำหรับความสัมพันธ์ต่าง ๆ ทุกอย่าง การปฏิสัมพันธ์หรือการปะทะสังสรรค์กันย่อมอาศัยการติดต่อกันโดยทางสัมผัสหรือการรับรู้ การติดต่อระหว่างบุคคลนั้นจะต้องทำให้เกิดความเข้าใจความหมายซึ่งกันและกัน การปฏิสัมพันธ์จึงมีลักษณะเป็นการสื่อสาร เช่นเดียวกับ โสภชาติกุลชัย (2533) ได้พูดถึงปฏิสัมพันธ์ว่าเป็นการโต้ตอบสัมพันธ์ กล่าวคือ ปฏิสัมพันธ์เป็นกระบวนการที่บุคคลสองคนหรือมากกว่ามีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกันทางสังคม เกิดความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน เกิดการใช้สัญลักษณ์ อันได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน ตลอดจนอากัปกริยาท่าทางต่าง ๆ และจากสัญลักษณ์นี้เองทำให้มนุษย์เข้าใจซึ่งกันและกันก่อให้เกิดสังคมมนุษย์ขึ้นมา ซึ่ง ณรงค์ เสียงประชา (2532) ได้มีการกล่าวว่า ปฏิสัมพันธ์เป็นกระบวนการที่บุคคลหนึ่งแสดงกริยาอาการเพื่อตอบสนองอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น การยิ้มกับเพื่อน การกระทำต่อกันของมนุษย์ ซึ่งไม่มีรูปแบบที่ตายตัว และจะเกิดขึ้นเมื่อทั้งสองฝ่ายเข้าใจความหมายของสิ่งที่ใช้ซึ่งกันและกัน

อุทัย หิรัญโค (2519) ยังได้อธิบายความหมายของปฏิสัมพันธ์เพิ่มเติมไปกว่า การที่มนุษย์ตั้งแต่สองคนหรือมากกว่า ได้มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกันคือการเร้าตอบสนอง และจากการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวกนี้เองทำให้ตลอดชีวิตจึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคนอื่นจึงเป็นความสัมพันธ์ เป็นกระบวนการติดต่อสัมพันธ์กันทำให้เกิดการถ่ายทอดแนวความคิด การเรียนรู้ การเลียนแบบ การมีอิทธิพลเหนือกว่ากัน การเชื่อฟัง การต่อต้าน การแข่งขัน การปรับตัว การร่วมมือ ฯลฯ ซึ่งเป็นไประหว่างบุคคลระหว่างกลุ่มและหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามปรากฏการณ์ทางสังคม

ในสังคมมนุษย์ การเกิดปฏิสัมพันธ์มักจะมีมากมายหลายรูปแบบซึ่งแต่ละแบบมีกระบวนการและวิธีการไม่เหมือนกันซึ่งได้มีการสรุปรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกัน ดังนี้

- 1) การแข่งขัน (competition) ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมนั้นเป็นการดิ้นรนต่อสู้ระหว่างบุคคลหรือระหว่างหมู่คณะซึ่งอาจเป็นไปได้โดยไม่รู้ตัวหรือโดยความตั้งใจก็ได้การแข่งขันมีอยู่ในทุกสังคมแต่ต่างกันที่แบบและขนาดของการแข่งขันการแข่งขันย่อมมีผลเป็นการยกระดับ

มาตรฐาน การแข่งขันจะมีมากและรุนแรงในสังคมที่ซับซ้อนและมีการเปลี่ยนแปลง การแข่งขันเป็นกระบวนการที่ดำเนินอยู่เรื่อยๆ ไปไม่หยุดยั้ง โสภา ชาติกุลชัย (อ้างแล้ว) กล่าวว่า แม้แต่แต่ละคนจะทำการโดยเห็นประโยชน์ส่วนตัวให้ได้กำไรมากที่สุดแต่ในที่สุดสิ่งที่แต่ละคนกระทำก็จะอำนวยความสะดวกแก่ส่วนรวมมากที่สุด

2) การร่วมมือ (cooperation) เป็นการทำงานร่วมกันช่วยเหลือกันกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคือเพื่อให้บรรลุตามความมุ่งหมาย การร่วมมือต่างกับการแข่งขันในแง่ที่ว่า การแข่งขันนั้นเป็นการกระทำเพื่อให้บรรลุความสำเร็จอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งคนอื่น ๆ ก็หวังจะประสบความสำเร็จอย่างนั้น เป็นการต่างคนต่างทำเพื่อหวังชัยชนะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งแพ้ แต่การร่วมมือเป็นการกระทำของกลุ่มที่มีผลประโยชน์ได้เสียร่วมกัน การร่วมมือกันจะทำให้เกิดผลสำเร็จตามที่ทุกคนต้องการซึ่งแต่ละฝ่ายก็ได้ผลประโยชน์ซึ่งไม่จำเป็นต้องเท่ากันตามปกติ การร่วมมือกันย่อมเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายที่อ่อนแอกว่าเพราะฝ่ายที่อ่อนแอกว่าย่อมหวังพึ่งฝ่ายที่แข็งแกร่ง การร่วมมือและการขัดแย้งกันอาจเป็นอันตรายต่อความคงอยู่ของกลุ่มหรือความเป็นอิสระของกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มเล็กหรืออ่อนแอกว่า การร่วมมืออาจทำให้กลุ่มถูกกลืนและถูกรวมเป็นกลุ่มใหญ่และแข็งแกร่งกว่า

3) การขัดแย้ง (conflict) มนุษย์มักมีวัตถุประสงค์ มีความปรารถนาส่วนตัว ความปรารถนาของแต่ละคนจะสอดคล้องกันได้ก็โดยการติดต่อกันทางสังคมร่วมกัน การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทำให้เกิดความคิดไปในการเดียวกัน คนที่อยู่ในสังคมเดียวกันมักมีความคิดไปในการเดียวกันต่างสังคมจะมีแนวความคิดต่างกัน การขัดแย้งกันเป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบหนึ่ง เกิดขึ้นเพราะความขัดแย้ง ไม่ลงรอยกันอาจเป็นเพราะความแตกต่างทางความคิดเห็น การปฏิบัติ ตลอดจนผลประโยชน์ อุดมการณ์ ความเชื่อ ซึ่งหากการที่บุคคลหรือกลุ่มชนพยายามรักษาผลประโยชน์ของตัวเองก็ต้องไปขัดแย้งกับประโยชน์ของกลุ่มอื่น

4) การสมานลักษณะ (accommodation) การสมานลักษณะเป็นการปฏิสัมพันธ์เช่นกันซึ่งบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มคนปรับตัวเข้าหากัน ซึ่งอาจเป็นการตกลงในลักษณะเป็นข้อตกลงร่วมกันให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบหรือการทำสัญญาร่วมกัน และลักษณะที่มีการตกลงกันด้วยถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติต่อกัน หรือให้เกียรติซึ่งกันและกันเพื่อเป็นการระงับข้อขัดแย้งที่มีอยู่ให้หมดสิ้นไป

5) การปรับปรน (assimilation) การปรับปรนเป็นกระบวนการดูดกลืนหรือทำให้เกิดการยอมรับและเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไป การปรับปรนจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อบุคคลหรือกลุ่มคนมีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมต่อกัน มีความเป็นอยู่วิถีชีวิตค่อนข้างคล้ายกัน มีความเชื่อประเพณี วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการปรับปรนกันได้ง่ายขึ้น เช่น

ความสะดวกในการคมนาคม อิทธิพลของสื่อมวลชน ตลอดจนความใกล้ชิดและความอดทนอ่อนแอตามก็ทำให้บุคคลปรับตัวให้เข้ากันได้

อุทัย หิรัญโต (2519) ยังได้กล่าวต่ออีกว่า ในลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ยังสามารถแยกออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ แบบธรรมชาติ ซึ่งลักษณะแบบธรรมชาติมีความเชื่อกันว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการมีปฏิสัมพันธ์ เป็นการปฏิสัมพันธ์โดยบังเอิญไม่มีการนัดหมายมาก่อนและการปฏิสัมพันธ์ประเภทนี้จะไม่มีการเลือกสถานที่ทุกสถานที่ที่สามารถปฏิสัมพันธ์ได้และการพูดคุยจะเป็นเรื่องทั่วไปแต่จะมีการผสมผสานประเด็นปัญหาบ้าง แต่ไม่ได้มุ่งเน้นหาคำตอบที่แท้จริงเป็นการพูดคุยเพื่อแสดงความคิดเห็นเสียมากกว่า ในลักษณะนี้บุคคลแต่ละบุคคลสามารถออกความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่

ในลักษณะที่สอง คือ แบบกึ่งทางการ ในลักษณะนี้จะมีลักษณะคล้าย ๆ กับแบบธรรมชาติ คือเป็นการพบเจอโดยบังเอิญของบุคคลกับบุคคล หรือจะเป็นในลักษณะคุยกันเป็นกลุ่มย่อยก็ได้ แต่จะไม่มีการนัดเจอกัน ซึ่งอาจจะเจอกันตาม ศาลา วัด ร้านอาหาร แต่ในลักษณะของการพูดคุยแรก ๆ อาจจะมีลักษณะเป็นแบบธรรมชาติแต่เนื่องจากประเด็นหรือปัญหาที่คุยจะต้องได้รับการแก้ไข เนื่องจากมีผู้ได้รับผลกระทบหลาย ๆ ฝ่ายการพูดคุยจึงค่อนข้างเป็นทางการเพื่อหาแนวทางการจัดการที่ชัดเจน โดยในลักษณะนี้ส่วนมากจะต้องมีผู้นำในการชี้นำไปในแนวทางใดแนวทางหนึ่ง และต้องเป็นผู้ชักจูงเพื่อที่จะแก้ประเด็นปัญหานั้น ๆ

ในลักษณะสุดท้ายแบบทางการ เป็นลักษณะที่มีแบบแผนมีการเตรียมแผนการในการปฏิสัมพันธ์มาแล้วล่วงหน้าเพื่อจัดการกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ ส่วนมากจะเป็นการประชุมร่วมกันของผู้นำต่าง ๆ ซึ่งเนื้อหาของการประชุมค่อนข้างเข้มข้น และต้องเป็นประเด็นปัญหาที่ต้องหาทางแก้ไขโดยด่วนมีผลกระทบกับหลาย ๆ ฝ่าย หรือเป็นแผนที่มีการจัดการที่ใช้ระยะเวลาที่ยาวนาน บางครั้งจะมีบุคคลที่ไม่ได้รับผลกระทบเข้าร่วมปฏิสัมพันธ์ ซึ่งบุคคลนั้นเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญในการแก้ปัญหานั้น หรือเป็นผู้ที่เคยพบเจอกับประเด็นปัญหานั้นมาก่อน ปฏิสัมพันธ์ลักษณะนี้จะมีประธานเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปฏิสัมพันธ์ โดยประธานจะเป็นผู้ที่มีความรู้ หรือเป็นผู้อาวุโสที่สุดในกลุ่ม และจะเป็นผู้ชี้แนะให้บุคคลอื่นแสดงปฏิสัมพันธ์ออกมา

ดังนั้น ปฏิสัมพันธ์เป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติของมนุษย์ ในสังคมมนุษย์และเกิดขึ้นได้ เพราะบุคคลได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน มีการถ่ายทอดความคิดเห็นเลียนแบบ เชื่อฟัง ต่อต้าน ต่อสู้ แข่งขัน ปรับตัว และการร่วมมือ ซึ่งเป็นไประหว่างบุคคล กระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้มิได้เป็นสิ่งที่ตายตัว หากแต่มีการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงได้ เช่น เมื่อไม่สามารถแข่งขันให้ชนะ ได้ก็แพ้และยอมร่วมมือกับอีกฝ่ายหนึ่งเสียหรือเมื่อไม่สามารถที่จะร่วมมือกันได้ก็ต้องเกิดการขัดแย้งกันเป็นต้น ทุกสิ่งทุกอย่างที่บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาย่อมผูกพันต่อคนอื่นเสมอการดำเนินชีวิตหรือ

กิจกรรมอะไรก็ตามภายในบุคคล กลุ่มคนแต่ละกลุ่มคนและระหว่างกลุ่มคนต่างๆ จะมีกระบวนการมากมายหลายกระบวนการ ได้แก่ การถ่ายทอดความคิดเห็น การเชื่อฟัง การต่อสู้แข่งขัน การยอมแพ้ การร่วมมือ ฯลฯ กระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ เรียกว่าปฏิสัมพันธ์

2.3 แนวคิดเครือข่าย และเครือข่ายสังคม

แนวคิดเครือข่ายที่ใช้เป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 เรื่อง ได้แก่ แนวคิดเครือข่าย และเครือข่ายสังคม ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1) เครือข่าย

ปัจจุบันคำว่า “เครือข่าย” มักได้ยินกันมากในวงการพัฒนาหรือองค์กรต่างๆ ซึ่งเป็นผลทำให้มีความรู้สึกว่าองค์กรนั้น ๆ มีความเข้มแข็งขึ้น มีอำนาจต่อรองขึ้นซึ่ง กาญจนา แก้วเทพ (2538) ได้อธิบายความหมายของเครือข่ายว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่มหรือองค์กรหลาย ๆ องค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตัวเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงานและมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคล กลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตามแต่ก็มีการวางรากฐานเอาไว้ (เปรียบเสมือนสายโทรศัพท์ต่อเอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นเพื่อแก้ปัญหาที่สามารรถคิดต่อไปได้ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน โดยลักษณะของเครือข่ายมีสองลักษณะคือเครือข่ายแนวนอนซึ่งมีความสัมพันธ์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างตัวชาวบ้านเองกับครอบครัว ชาวบ้านกับกลุ่มเครือญาติหรือความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้าน ฯลฯ และเครือข่ายแนวตั้งซึ่งมีพื้นฐานมาจากความไม่เท่าเทียมกัน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชาวบ้าน องค์กรพัฒนา กับชาวบ้าน หรือนายจ้างกับลูกจ้าง ฯลฯ (กาญจนา แก้วเทพ, 2538)

เครือข่ายเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวบ้านที่มีรูปแบบของการประสานงานของกลุ่มองค์กรภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เครือข่ายเป็นเครื่องมืออันทรงพลังของชุมชนในการพัฒนาการแก้ปัญหาและการสร้างอำนาจต่อรองให้กับชุมชนปัจจุบันแนวคิดเครือข่ายกำลังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง มีการกล่าวถึงในวงวิชาการราชการและองค์กรเอกชน ทั้งนี้เพราะการพัฒนาทุกรูปแบบไม่ว่าจะด้านใด หรือการแก้ไขปัญหาต่างๆ จะมีการเชื่อมโยงกันและดำเนินการพึ่งพาอาศัยกันและกัน (ประเวศ วะสี, 2533 อังใน สุนันตรา พุทธิมา, 2539) และเนื่องจากเครือข่ายเป็นรูปแบบของการประสานงานเพื่อการแลกเปลี่ยนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังนั้นสมาชิกที่จะเข้าไปในเครือข่ายจะต้องเป็นลักษณะสองด้าน คือ ทั้งเป็น “ผู้ให้” และเป็น “ผู้รับ” และลักษณะของเครือข่ายจะเป็นลักษณะธรรมชาติมีรูปแบบการประสานงานหลวม ๆ ไม่มีโครงสร้างที่

กระษัตริย์ ซึ่งในแง่เครือข่ายของชาวบ้าน สุชาดา มีสงฆ์ (2535) ได้กล่าวถึงเครือข่ายชาวบ้านว่า เครือข่ายของชาวบ้านจะเป็นในลักษณะที่เป็นธรรมชาติ ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนตายตัว แต่จะเน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชน โดยไม่มีเรื่องของเงินทองเข้ามาเกี่ยวข้องโดยวิธีชีวิตของชาวบ้านจะเป็นเครือข่ายเฉพาะในระดับบุคคล (ครอบครัว) และเครือข่าย โดยมีพื้นฐานความคิดจากการแสวงหาหลักประกันและความมั่นคงให้กับชีวิตและครอบครัวเป็นอันดับแรกและขยายครอบคลุมถึงกิจกรรมพัฒนาเพื่อเป็นการสร้างหลักประกันให้กับตนเอง ครอบครัว กลุ่มชุมชนของตนเองและผู้อื่น จอห์น ไนซ์บิตต์ (อ้างใน สันติ ตั้งรพีกร, 2532) กล่าวว่าเครือข่ายชาวบ้านจะเป็นไปในลักษณะของการพูดคุยกัน แลกเปลี่ยนความคิด ข่าวสารข้อมูลทรัพยากรซึ่งกันและกัน ในหมู่บ้าน อันเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การติดต่อสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมทั้งในด้านการแลกเปลี่ยนความรู้กันและได้กลายเป็นความรู้ใหม่หรือแนวความคิดใหม่ที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับระหว่างกันและกัน หรือระหว่างชุมชนกับชุมชน

จากแนวคิดเครือข่ายที่ผ่านมา เครือข่ายจึงเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว เครือญาติและบุคคลกับชุมชน โดยการแลกเปลี่ยนและการรวมกลุ่ม เพื่อนำไปสู่พลังและความร่วมมือ การสร้างหลักประกันให้กับตนเองและกลุ่มชนของตนเองที่สำคัญคือเครือข่ายจะมีความสอดคล้องกับธรรมชาติของวัฒนธรรม วิถีชีวิต ปัญหา ความต้องการทักษะทรัพยากรและคนของหมู่บ้านซึ่งมีความเหมือนและต่างกัน มีระดับพัฒนาการที่ไม่สม่ำเสมอ มีระดับพัฒนาการที่ไม่สม่ำเสมอ เครือข่ายจึงมีเนื้อหาและรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามลำดับพัฒนาการของความคิดและเนื้อหา (วิจิต นันทสุวรรณ, 2536)

2) เครือข่ายสังคม

ในเรื่องเกี่ยวกับเครือข่ายสังคม สุชาดา มีสงฆ์ (อ้างแล้ว) ได้ให้ความหมายว่าเครือข่ายสังคมเป็นสายใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ระหว่างบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งหรือหลาย ๆ คนซึ่งเป็นไปในลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์หรือไม่ใช่ก็ได้ แต่จะมีความยืดหยุ่นและผู้ที่อยู่ร่วมในกระบวนการจะสามารถรู้ได้ว่ามีกรรวมตัวกันเพื่ออะไรหรือทำอะไร แต่จะมีการแบ่งงานกันอย่างยุติธรรม เครือข่ายสังคมหรือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานเพื่อก่อให้เกิดความช่วยเหลือซึ่งกันและกันบางครั้งอาจจะมีการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานรัฐและเอกชน โดยมีเงื่อนไขแห่งการเกาะเกี่ยวประสานกันอย่างมั่นคงเหนียวแน่นและยืนยาว ซึ่งเป็นการเผชิญปัญหาหรือความกดดันร่วมกันทำให้ทุกคนที่เข้าร่วมเป็นเครือข่ายเกิดความสำนึกพร้อมเห็นประโยชน์และศรัทธามั่นคงต่อการรวมตัวเป็นเครือข่าย เครือข่ายจะมีพลังขึ้นมาได้ต้องมีข่ายใยระหว่างชุมชนย่อย ๆ หรือสายชุมชนซึ่งมีลักษณะเป็นการแลกเปลี่ยนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และแลกเปลี่ยนด้วยความหวังดีต่อผู้อื่น โดยพลังที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นจะมาจากการประสานงาน

ความร่วมมือของคนชั้นต่าง ๆ ในชุมชน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2534) ซึ่ง อเนก นาคะบุตร (2538) ได้สรุปถึงพฤติกรรมของการเกาะตัวเป็นเครือข่ายของชุมชนหรือกลุ่มคนว่าการเกาะตัวเป็นเครือข่ายระหว่างชุมชนเกิดขึ้นจากสถานการณ์ที่เป็นจริงเพราะว่าวิถีชีวิตที่กระทบกับมันและมีความครอบคลุมสูง มีความซับซ้อนเกินกว่าที่หมู่บ้านเดียวจะสู้ได้หรือคนๆ หนึ่งจะสู้ได้ การที่จะทำให้เขามองเรื่องของเขาว่าทำไมจึงต้องเกาะตัวเป็นเครือข่าย นี่คือวิถีชีวิตที่ชุมชนชนบทขณะนี้กำลังเผชิญอยู่ร่วมกันมานาน้อยแล้วแต่ภายในหรือภายนอก

Mitchell (อ้างใน พิมพวัลย์ ปรีดาสวัสดิ์, 2533) ได้กล่าวถึงเครือข่ายสังคมว่าเครือข่ายสังคมนั้นเปรียบเสมือนกรอบแนวคิดที่สามารถใช้ศึกษาความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในสังคม ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ องค์กรทางสังคมและโครงสร้างทางสังคม รวมทั้งลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวสามารถนำมาอธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลเหล่านี้ได้ ซึ่ง ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2528) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายสังคมว่าเครือข่ายสังคมเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลหนึ่งมีต่อผู้อื่น อาจมองได้เป็นเครือข่ายสังคมหนึ่งเครือข่ายสังคมนี้อาจจะแสดงให้เห็นภาพได้ว่าเปรียบเสมือนจุดต่าง ๆ ที่มีการเชื่อมโยงด้วยเส้นตรงหลาย ๆ เส้น จุดคือบุคคลและเส้นตรงคือสายสัมพันธ์ บุคคลแต่ละคนจึงเป็นเสมือนจุดศูนย์กลาง ดังนั้นกล่าวได้ว่าทุกๆ คนในโลกรู้จักและมีความสัมพันธ์กันหมด โดยผ่านบุคคลที่ตนเองรู้จักและโดยความเป็นจริงนั้น เครือข่ายสังคมของคนเรากว้างใหญ่มากและความสัมพันธ์ทางสังคมหลาย ๆ ความสัมพันธ์ที่บุคคลหรือกลุ่มคนมีต่อกันและกันซึ่งพื้นฐานความสัมพันธ์ทางสังคมที่สำคัญ คือ การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลและมีองค์ประกอบอื่นด้วย เช่น การปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล เครื่องใช้ไม้สอย อาหาร การบริการระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล

เนื่องจากการศึกษาเครือข่ายสังคมไม่อาจที่จะศึกษาในระดับกว้าง ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ทุก ๆ ด้านที่บุคคลทั้งหมดมีต่อกันนับตั้งแต่อดีตไปจนถึงอนาคต จึงจำเป็นต้องศึกษาเครือข่ายส่วนบุคคลและคุณลักษณะของเครือข่ายสังคม โดยพิจารณาว่าบุคคลนั้นมีสายสัมพันธ์กับใครบ้างและพวกเขาเหล่านั้นมีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างไร ตัวแปรที่ใช้ในการอธิบายคุณลักษณะของเครือข่ายสังคม ได้แก่

- 1) ความสัมพันธ์เชิงซ้อนอันเป็นความสัมพันธ์ที่หลากหลายซึ่งเนื่องมาจากการที่บุคคลมีความสัมพันธ์กันในหลายๆ บทบาทพบปะรู้จักกันกับบุคคลต่างๆ ซึ่งแต่ละบุคคลก็ย่อมจะมีบทบาทหลายในชีวิตประจำวัน คนสองคนอาจมีความสัมพันธ์กันในบทบาทเดียวหรือหลายบทบาทในเวลาเดียวกัน เรียกว่า มีความสัมพันธ์เชิงเดี่ยวและความสัมพันธ์เชิงซ้อน ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวย่อมมีผลกระทบต่อกันและกัน เพราะในแต่ละบทบาทต่างก็มีทัศนคติและความคาดหวังทางสังคมที่ชี้นำแนวทางพฤติกรรม

2) ความสัมพันธ์ในลักษณะที่มีการแลกเปลี่ยนกัน เนื่องจากความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม ต่างก็แสดงบทบาทแต่ละอย่างและตามหน้าที่ที่คาดหวังไว้ในสังคมหรือขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานทาง สังคม การตัดสินใจแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลที่แสดงบทบาทนั้นจะตัดสินใจมี พฤติกรรมอย่างไร ในที่นี้สิ่งที่มีการแลกเปลี่ยนที่แสดงให้เห็นถึงเนื้อหาของเครือข่ายสังคม ได้แก่ การทักทายการสนทนาการเยี่ยมเยือนและการช่วยเหลือการทำงาน หรือการแลกเปลี่ยนอาจแลกเปลี่ยน ในบางสิ่งบางอย่าง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมหรือความพอใจที่จะได้จากการแลกเปลี่ยนนั้น ๆ ทำให้ เห็นความสำคัญของความสัมพันธ์ของบุคคลและช่วยให้เห็นว่าเขาได้รับประโยชน์ตอบแทน อะไรบ้างจากความสัมพันธ์ดังกล่าว

3) ความสัมพันธ์ในลักษณะของการให้และการรับ ความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะนี้บุคคล ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันจะอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนกัน อาจก่อให้เกิดความร่วมมือกัน หรือการแข่งขันกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนที่สมดุลกันและไม่สมดุลกัน การให้และการรับ เป็นเครื่องชี้หนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลแต่ละคนให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของบุคคลที่มี ต่อบุคคลอื่นมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการให้และการรับ หากการให้และการรับมีปริมาณที่เท่า เทียบกันก็แสดงว่าบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันนั้นมีอำนาจและเกียรติภูมิในระดับเท่าเทียมกัน หากมี การให้มากกว่ารับแสดงว่าผู้ให้มีความสำคัญทางสังคมและอำนาจที่เหนือกว่าผู้รับลักษณะของการให้และ การรับในความสัมพันธ์ของบุคคลเป็นเครื่องชี้อย่างหนึ่งถึงคุณภาพของความสัมพันธ์กัน

4) ความถี่และระยะเวลาที่ได้มีความสัมพันธ์กัน เครือข่ายสังคมของบุคคลมีการ เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเพราะมีการรู้จักกันเพิ่มมากขึ้นและในความสัมพันธ์ต่อคนที่รู้จักกันมานาน อาจจะไม่ค่อย คุ้นเคยไปเพราะความถี่และความบ่อยครั้งเป็นปัจจัยที่แสดงให้เห็นถึงคุณภาพของ ความสัมพันธ์ ความถี่ของการติดต่อสัมพันธ์กันจะถูกวัดในแง่ของช่วงเวลาของการพบกันแต่ละ ครั้งและการพบกันแต่ละครั้งนั้นมีการเตรียมการนัดหมายล่วงหน้าหรือไม่ ส่วนระยะเวลาที่ได้รู้จัก กันก็พิจารณาว่ามีการรู้จักกันมานานเท่าใดแล้วซึ่งในการจัดการเรื่องต่างๆ ของชุมชนจึงต้องมีส่วน เกี่ยวพันกับความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์

5) ความเกี่ยวพันกันภายในเครือข่าย เครือข่ายสังคมที่มีความเกี่ยวพันกันสูง มักจะมีหลาย ช่องทางและความหลากหลายของข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะตลอดจนข้อมูลข่าวสารที่สามารถส่งผ่าน ถึงบุคคลต่างๆ ได้ดังนั้นภายในเครือข่ายสังคมจะมีความคิดเห็นและการกระทำของบุคคลต่างๆ จะ มีความคล้ายคลึงกันสูง ดังนั้นการดำเนินการจัดการอะไรก็ตามในชุมชน พฤติกรรมและความคิดเห็นจะ เหมือนกัน

ในเรื่องของปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการอธิบายเกี่ยวกับการศึกษา และวิเคราะห์เครือข่ายสังคม ซึ่ง พิมพัลล์ ปริดาสวัสดิ์ (อ้างแล้ว) ได้สรุปดังต่อไปนี้

1. ที่มาของเครือข่ายสังคม ได้แก่ บริบททางสังคมที่เป็นที่มาของความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ความเป็นเครือญาติ ความเป็นเพื่อน เป็นต้น
2. ความถี่ ได้แก่ จำนวนครั้งของการพบปะระหว่างบุคคล กลุ่ม
3. ระยะเวลา ได้แก่ ความยาวนานของเวลาที่ได้มีความสัมพันธ์กัน
4. ความเท่าเทียมกัน ได้แก่ ความสมดุลทางอำนาจของกลุ่มความสัมพันธ์ เช่น ใครอยู่ภายใต้ความควบคุมของใคร ใครมีอิทธิพลอำนาจเหนือกว่าใคร
5. ระดับความเกี่ยวพันความสัมพันธ์กันในสังคม
6. ความใกล้ชิด
7. จำนวนความหลากหลายในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เช่น การแลกเปลี่ยน การพึ่งพาอาศัยกัน

นอกจากนี้ยังมีมิติในการมองเครือข่ายทางสังคมเพิ่มเติม เช่น การเข้าถึงความหนาแน่น จำนวนบุคคลภายในเครือข่าย ความคล้ายคลึงกันของบุคคลในเครือข่าย การกระจายตัวหรือขอบเขตของความสัมพันธ์ทางสังคมที่ทำให้เกิดเครือข่าย

ในการวิจัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับเชียงใหม่ในทิวเขาฟารีเย่มอยู่บนพื้นฐานและในสภาพแวดล้อมเดียวกัน ย่อมเผชิญปรากฏการณ์ทางปัญหาร่วมกัน ซึ่งส่งผลทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความร่วมมือทั้งระหว่างบุคคล กลุ่ม ของชุมชนเพื่อนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมหรือปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน

2.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 บริบทเชียงใหม่ในทิวเขาฟารี

ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ได้ริเริ่มแนวคิดให้มีการศึกษาเพื่อจัดตั้งสวนสัตว์กลางคืนจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากเห็นว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวต่างชาติของประเทศสิงคโปร์ซึ่งประสบความสำเร็จและมีชื่อเสียงระดับโลก ประกอบกับจังหวัดเชียงใหม่มีพื้นฐานเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวภาคเหนือของประเทศไทย และเป็นศูนย์การบินในภูมิภาค จึงควรมีความหลากหลายของการท่องเที่ยวเพื่อให้มีทางเลือกให้นักท่องเที่ยวมากขึ้นนอกเหนือจากประเพณีวัฒนธรรม และสิ่งแวดลอม ซึ่งเป็นที่เชิดหน้าชูตาของจังหวัดเชียงใหม่อยู่แล้วการที่จะพัฒนาแหล่ง

ท่องเที่ยวสวนสัตว์ กลางคืน ขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่มีความเป็นไปได้สูง เพราะมีความพร้อมทั้งในแง่ของสภาพพื้นที่และ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการพัฒนา

สำนักนายกรัฐมนตรี ได้มีคำสั่งที่ 390/2545 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2545 แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษาวางแผนและดำเนินการเกี่ยวกับการจัดตั้งสวนสัตว์กลางคืนจังหวัดเชียงใหม่ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว (สสค.) ขึ้น โดยมี ดร.ปลอดประสพ สุรัสวดี เป็นประธานทำหน้าที่ในการศึกษาวางแผนและดำเนินการจัดตั้งสวนสัตว์กลางคืนจังหวัดเชียงใหม่ต่อมา คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2546 อนุมัติงบประมาณโครงการเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี วงเงิน 1,155.9 ล้านบาท ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นหน่วยเบิกจ่ายงบประมาณ ต่อมา วันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2547 สำนักนายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งที่ 224/2547 จัดตั้งสำนักงานบริหารโครงการเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี โดยมี ดร.ปลอดประสพ สุรัสวดี เป็นผู้อำนวยการ และให้เชียงใหม่ไนท์ซาฟารีเป็นหน่วยงานภายใต้สังกัดการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. รวมทั้งการเบิกจ่ายงบประมาณ ในกรณี คณะกรรมการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้มีมติเห็นชอบประกาศเขตพื้นที่พิเศษเชียงใหม่ไนท์ ซาฟารี เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2548 และได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2548 (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2546)

ในด้านผลตอบแทนของโครงการ จากการวิเคราะห์เบื้องต้นใน 5 มิติ คือ การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การวิเคราะห์ทางด้านเทคนิค การวิเคราะห์ทางด้านสังคม การวิเคราะห์ทางด้านเศรษฐศาสตร์ และการวิเคราะห์ทางการเงิน พบว่า โครงการเชียงใหม่ไนท์ซาฟารีจังหวัดเชียงใหม่ มีความเป็นไปได้ในการลงทุนและให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าเนื่องจากจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ตอบแทนโดยตรงและโดยอ้อมต่อพื้นที่ภูมิภาคและประเทศไทยในภาพรวมรวมทั้งได้มีการศึกษาวิเคราะห์ และประเมินแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมแล้วการบริหารจัดการโครงการจะดำเนินการ โดยมีคณะกรรมการ สสค. กำหนดกรอบแนวทางการควบคุม และกำกับกับดำเนินงาน และแต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะด้านเพื่อช่วยปฏิบัติงานด้านการประชาสัมพันธ์ธุรกิจและการท่องเที่ยว และด้านสัตว์ป่าและมีสำนักงานบริหารโครงการ ประกอบด้วยสำนักงานนโยบายและที่ปรึกษาโครงการ สำนักงานโครงการ สำนักงานก่อสร้าง สำนักงานโครงการภาคสนาม ในด้านการก่อสร้าง ได้มอบให้กรมการท่องเที่ยวเป็นผู้รับผิดชอบงานก่อสร้างพื้นฐานที่ไม่ซับซ้อนในลักษณะ Fast Track สำหรับงานก่อสร้างที่ซับซ้อนและต้องการเทคโนโลยีสูง ให้ดำเนินการจ้างเหมาเอกชนที่มีประสบการณ์ (รายงานความก้าวหน้าการบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2549)

เชียงใหม่ไนท์ซาฟารี ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย มีส่วนเชื่อมระหว่าง ตำบลแม่เหิยะ อำเภอเมือง และตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ตั้งสำนักงานเลขที่ 33 ม.12 ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ 50230 มีเนื้อที่ทั้งหมด 819 ไร่ 2 งาน 60 ตารางวา ห่างจากใจกลางเมืองจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 10 กิโลเมตร สามารถเข้าถึงโดยทางรถยนต์ได้โดยสะดวก 3 เส้นทาง (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2546)

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและจัดตั้งสวนสัตว์กลางคืน เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศและภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ และเพิ่มทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ยกกระดับสินค้าและบริการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ให้มีคุณภาพและมาตรฐานและก่อให้เกิดการสร้างรายได้และการจ้างงานในจังหวัดเชียงใหม่และภูมิภาค รวมทั้งการส่งเสริมการเรียนรู้และเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เชียงใหม่ไนท์ซาฟารี นอกจากจะมีบริการชมสัตว์และยังได้พัฒนาปรับปรุงการให้บริการอยู่อย่างสม่ำเสมอ โดยในช่วงที่ผ่านมาจะมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้ความสนใจเข้ามาใช้พื้นที่ของเชียงใหม่ไนท์ซาฟารีจัดประชุมสัมมนา/จัดเลี้ยง จัดงาน Event ต่างๆ และเข้าพักบ้านพักของเชียงใหม่ไนท์ซาฟารีเป็นจำนวนมาก รวมทั้งเป็นสถานที่รับรองบุคคลสำคัญของประเทศและจังหวัดทางภาคเหนือ

เชียงใหม่ไนท์ซาฟารี จะเป็นการลงทุนของรัฐและคาดว่าจะการจัดตั้งสวนสัตว์กลางคืนจะทำให้ประเทศไทยมีสวนสัตว์กลางคืนชั้นนำของโลกที่คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมความเป็นไทย อนุรักษ์พันธุ์สัตว์และพืชที่หายากและใกล้สูญพันธุ์เป็นรูปแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สามารถประยุกต์ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับสัตว์ป่าและการเข้าถึงทรัพยากรสัตว์ป่าแก่เด็กนักเรียน เยาวชน ประชาชน และนักท่องเที่ยว ซึ่งนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจ และตระหนักต่อการอนุรักษ์สัตว์ป่าเหล่านี้ในธรรมชาติ รวมทั้งทำให้ท้องถิ่นมีรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวและธุรกิจการลงทุนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสร้างโอกาสในการจ้างงานให้แก่แรงงาน ท้องถิ่น

ดังนั้น การจัดตั้งสวนสัตว์กลางคืน เชียงใหม่ไนท์ซาฟารี จึงเป็นโครงการที่มีความเหมาะสมต่อสถานการณ์ และแนวโน้มการท่องเที่ยวของประเทศทั้งยังมีความพร้อมทางด้านพื้นที่ ดำเนินการ การประเมินผลตอบแทน การลงทุน การจัดการสิ่งแวดล้อมและการบริหารจัดการ โดยจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก อันจะนำมาซึ่งรายได้เข้าประเทศ รวมถึงการสร้างงาน และเป็นแหล่งเผยแพร่ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เชียงใหม่ไนท์ซาฟารียังมีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนรอบ ๆ ข้างเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี เพื่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีและส่งผลให้เชียงใหม่ไนท์ซาฟารีเป็นที่ยอมรับกับชุมชนใกล้เคียงโดยมีการจัดทำโครงการที่เอื้อประโยชน์กับชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงหลาย ๆ โครงการ อาทิ เช่น มีการส่งหนังสือไปยังกำนันตำบลแม่เหิยะ หนองควาย และสุเทพ เกี่ยวกับการให้สิทธิ์ประชาชน 3 ตำบลนี้ เข้าชมเชียงใหม่ไนท์ซาฟารีโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายปีละ 1 ครั้งในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนกรกฎาคม ของทุก ๆ ปี การจ้างงานคนในชุมชน การซื้ออาหารสัตว์จากชุมชนนอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่ช่วยเหลือชุมชนใกล้เคียงหลาย ๆ อย่าง เช่น มีการสนับสนุนกลุ่มสตรีแม่บ้านตำบลหนองควายในการหารายได้ไว้ใช้ในกิจกรรมของกลุ่มสตรีของตำบลหนองควายรวมถึงการมีส่วนร่วมในการทำบุญทอดผ้าป่าสามัคคีทางเชียงใหม่ไนท์ซาฟารีก็ได้เข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนใกล้เคียงทุกครั้ง

นอกจากเชียงใหม่ไนท์ซาฟารีจะมีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียงแล้วยังมีการสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น ๆ ในการกำหนดค่าธรรมเนียมในการเข้าชมเชียงใหม่ไนท์ซาฟารีในอัตราค่าธรรมเนียมพิเศษ โดยมีการยกเว้นค่าธรรมเนียมกับ พระสงฆ์ และคณะนักเรียนที่ไม่เกินระดับปริญญาตรี สำหรับผู้ที่มีอายุเกิน 65 ปี หน่วยงานราชการและบริษัทเอกชนที่มาเข้าชมไม่ต่ำกว่า 30 คนจะมีส่วนลดค่าธรรมเนียมถึง 50 เปอร์เซ็นต์

เชียงใหม่ไนท์ซาฟารียังได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ และได้เข้าร่วมงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

1. เข้าร่วมโครงการ “World of Muslim” ที่อิมแพ็คเมืองทองธานี
2. ออกบู๊ทประชาสัมพันธ์และจำหน่ายบัตรล่วงหน้าในงานต่างที่จัดโดยหน่วยงานต่าง ๆ
3. เข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็นในการจัดทำแผนกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
4. ร่วมเป็นสมาชิกสมาคมนักธุรกิจและอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย - มุสลิม
5. ร่วมเป็นสมาชิกสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวเชียงใหม่
6. ร่วมเป็นสมาชิกสมาคมส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวไทย
7. ร่วมโครงการ “ท่องเที่ยววิถีไทย ด้านภัยโลกร้อน” จัดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
8. ร่วมโครงการ “ส่งเสริมการขายธุรกิจท่องเที่ยว (Road Show)” จัดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
9. ร่วมโครงการ “อเมซิ่งคูปองเงินสดลดทั่วไทย” จัดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ในการสร้างปฏิสัมพันธ์ หรือการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนข้างเคียง และกับหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐบาลหรือหน่วยงานเอกชน ทางเชียงใหม่ไนท์ซาฟารีก็ยังมีจะมีการจัด โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานต่าง ๆ โดย

เน้นไปที่ภาคชุมชนเป็นสำคัญเพื่อให้เกิดความรู้สึก ทัศนคติ และปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างชุมชนและเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี

2.4.2 บริบทชุมชนบ้านตองกายเหนือ

สำหรับข้อมูลบริบทชุมชนบ้านตองกายเหนือได้จากการสัมภาษณ์ กำนันต๋อน วงศ์แก้ว กำนันตำบลหนองควาย โดยมีการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2550 ณ ที่ทำการกำนันตำบลหนองควาย บ้านตองกายเหนือ ตำบลหนองควายอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้รับข้อมูลดังต่อไปนี้

บ้านตองกายเหนือ ตั้งอยู่ในตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยในตำบลหนองควายแต่เดิมมีทั้งสิ้น จำนวน 11 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านตองกาย

หมู่ที่ 2 บ้านพ่อน

หมู่ที่ 3 บ้านกองจิง

หมู่ที่ 4 บ้านต้นแก้ว

หมู่ที่ 5 บ้านหนองควาย

หมู่ที่ 6 บ้านร้อยจันทร์

หมู่ที่ 7 บ้านเหมืองกุง

หมู่ที่ 8 บ้านขุนเส

หมู่ที่ 9 บ้านสันทราย

หมู่ที่ 10 บ้านนาบุก

หมู่ที่ 11 บ้านสันป่าสัก

โดยในจำนวนหมู่บ้าน 1 -11 มีหมู่ที่ 1 บ้านตองกายที่มีจำนวนประชากรมากถึง 800 กว่าหลังคาเรือน ทำให้มีการปกครองไม่ทั่วถึง ประกอบกับการได้รับงบประมาณที่จัดสรรจะได้ในอัตราที่เท่ากันแต่ด้วยประชากรที่มากกว่าทำให้ไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดศักยภาพในการบริหารจัดการ และสามารถพัฒนาหมู่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ กำนันตำบลหนองควาย ในฐานะผู้ใหญ่บ้านบ้านตองกาย จึงได้จัดให้มีการประชุมประชาคมชาวบ้านเพื่อหารือแนวทางในการบริหารจัดการ โดยสรุปที่ประชุมประชาคม ได้มีมติให้ทำเรื่องเสนออำเภอหางดง เพื่อพิจารณาแยกหมู่บ้านและอำเภอหางดง ได้อนุญาตให้มีการแยกหมู่บ้านเมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2544 โดยใช้ชื่อว่าหมู่บ้านตองกายเหนือ หมู่ที่ 12 ตำบลหนองควาย และมีนายต๋อน วงศ์แก้ว กำนันตำบลหนองควาย ทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านอีกหน้าที่หนึ่ง โดยปัจจุบันประชากรบ้านตองกายเหนือมีทั้งสิ้น 706 คน จำนวนครัวเรือน 210 ครัวเรือน โดยมีเขตติดต่อคือ

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านป่าจี้ หมู่ที่ 13 ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
 ทิศใต้ ติดต่อกับหมู่บ้านตองกายหมู่ที่ 1 ตำบลหนองควายอำเภอหางดงจังหวัดเชียงใหม่
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับหมู่บ้านเหมืองกุงหมู่ที่ 7 ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย

หมู่บ้านตองกายเหนือได้บริหารจัดการโดยแบ่งเขตรับผิดชอบออกเป็น 15 เขต โดยกำหนดให้มีหัวหน้าเขตเป็นผู้รับผิดชอบดูแล และเป็นตัวแทนในการประสานงาน การกระจายข่าวสาร มีการกำหนดให้มีการประชุมหารือเดือนละ 1 ครั้ง โดยจะใช้ศาลาอเนกประสงค์กลางหมู่บ้านเป็นจุดนัดประชุม เพื่อแจ้งข่าวสารทางราชการและประชาสัมพันธ์ในเรื่องต่างๆ ให้สมาชิกหมู่บ้านทราบประชาชนบ้านตองกายเหนือมีการประกอบอาชีพที่หลากหลายคือ อาชีพรับจ้าง อาชีพค้าขาย อาชีพแกะสลักกลึงไม้ อาชีพรับราชการ และทำนา

กิจกรรมที่ประชาชนในหมู่บ้านร่วมกัน

1. กลุ่ม อสม. ประจำหมู่บ้านตองกายเหนือ
2. กลุ่ม กองทุนเงินล้านหมู่บ้านตองกายเหนือ
3. กลุ่มสตรีแม่บ้านบ้านตองกายเหนือ
4. กลุ่มหนุ่มสาว บ้านตองกายเหนือ
5. กลุ่มชมรมผู้สูงอายุหมู่บ้านตองกายเหนือ

การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านตองกายเหนือ กับเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี

1. ร่วมประชุมประชาคมในการจัดตั้งโครงการเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี
2. ร่วมประชุมกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี
  - 2.1 จัดให้มีกลุ่มให้บริการรถรับ-ส่ง นักท่องเที่ยวเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี(รถสีล้อแดง) และเป็นสมาชิกในการให้บริการ
  - 2.2 จัดให้มีกลุ่มจำหน่ายสินค้า OTOP ในพื้นที่บริการของเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี (ร้านดอยแก้ว) ร่วมเป็นสมาชิกผู้ค้า
  - 2.3 เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตอาหารสัตว์ 3ตำบลเพื่อจัดส่งอาหารสัตว์ให้เชียงใหม่ไนท์ซาฟารี
  - 2.4 ประชาชนในบ้านตองกายเหนือได้เป็นเจ้าหน้าที่ทำงานร่วมในเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี
3. ได้รับสิทธิในการเข้าชมเชียงใหม่ไนท์ซาฟารีฟรี ปีละ 1 ครั้ง
4. ร่วมกิจกรรม อื่น ๆ ที่เชียงใหม่ไนท์ซาฟารีจัดตามเทศกาล ต่าง ๆ

2.4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชัยวุฒิ เจริญสุข (2544) ได้มีการศึกษาเรื่อง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายป่าชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายป่าชุมชน จากผลการวิจัยจึงทำให้ทราบว่า ลักษณะการเกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายป่าชุมชนมี 3 ลักษณะ คือ ลักษณะธรรมชาติซึ่งปฏิสัมพันธ์ลักษณะนี้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาสถานที่ ลักษณะกึ่งทางการเกิดขึ้นจากการพบปะโดยการนัดหมายล่วงหน้าหรือบังเอิญพบกันและมีการพูดคุยกันและลักษณะสุดท้ายคือแบบทางการซึ่งปฏิสัมพันธ์แบบนี้จะมีการกำหนดวาระและเนื้อหาที่เป็นทางการมีการสร้างแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับป่าชุมชน การสร้างข้อตกลงร่วมกันในการจัดกิจกรรม ภาวะเบียบในการปฏิบัติ

ร้อยตำรวจเอก พงษ์สวัสดิ์ จันทร์เมืองวรรณ (2543) ได้มีการศึกษาเรื่องทัศนคติของประชาชนที่มีต่อโครงการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์: กรณีศึกษาสถานีตำรวจภูธร อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ ศึกษาทัศนคติความพึงพอใจการรับรู้และศึกษาลักษณะบทบาทการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนตามโครงการดังกล่าว จากการศึกษาจึงทำให้ทราบว่าประชาชนมีทัศนคติที่ดีส่วนระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลางและในเรื่องบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน ทางผู้วิจัยสรุปว่าโครงการชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ได้มีการประเมินได้ว่าเป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จอย่างไรก็ตามหากได้รับความร่วมมือมากขึ้นจากทางภาครัฐและเอกชนและหากมีเวลาในการดำเนินการนานขึ้นจะประสบความสำเร็จในลักษณะที่ได้รับการสนับสนุนและการยอมรับจากประชาชนมากขึ้น

จากงานวิจัยสามารถทำให้ทราบว่าลักษณะในการเกิดปฏิสัมพันธ์มีอยู่หลายลักษณะที่จะสามารถเกิดได้หลายสถานการณ์ไม่ว่าจะจงใจให้เกิดหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่สำคัญจะต้องมีปรากฏการณ์ที่ทำให้ชุมชนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจึงจะทำให้ทราบถึงลักษณะของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมว่าชุมชนนั้นจะมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะใด โดยการเกิดปฏิสัมพันธ์จะต้องมีการรับรู้ ความพึงพอใจและทัศนคติเข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วยซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้ทราบถึงลักษณะของปฏิสัมพันธ์ว่าจะไปในแบบใด

2.5 กรอบแนวความคิดการวิจัย

จากทฤษฎี แนวคิด และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นกรอบในการศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับเชียงใหม่ไนท์ซาฟารี การแก้ปัญหาหากันในชุมชนนั้นชุมชนไม่ได้ดำเนินการไปอย่างโดดเดี่ยวแต่ชุมชนได้มีการแสวงหาการพึ่งพากันในชุมชน โดยอาศัยการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน โดยบริบทของการเปลี่ยนแปลงการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อการดำรงอยู่ของชุมชน และสิทธิการเป็นเจ้าของชุมชนจึงเกิดขึ้น โดยการสร้างเครือข่ายให้มีพลัง

อำนาจเพื่อการต่อรอง การช่วยเหลือกันและเกิดการเรียนรู้ในการทำกิจกรรมร่วมกันซึ่งเป็นลักษณะของการมีปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของการร่วมมือ การแข่งขัน การสมานฉันท์ การปรับปรน และความขัดแย้ง โดยรูปแบบลักษณะปฏิสัมพันธ์ต่างๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นตามสภาพสถานการณ์และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน อันจะส่งผลให้ชุมชนแสดงรูปแบบลักษณะของการมีปฏิสัมพันธ์ออกมา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved